

II

(Muud kui seadusandlikud aktid)

MÄÄRUSED

NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) nr 1053/2013,

7. oktoober 2013,

millega kehtestatakse hindamis- ja järelevalemehhanism Schengeni *acquis'* kohaldamise kontrollimiseks ja tunnistatakse kehtetuks täitevkomitee 16. septembri 1998. aasta otsus, millega luuakse Schengeni hindamis- ja rakendamiskomitee

EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut, eriti selle artiklit 70,

võttes arvesse Euroopa Komisjoni ettepanekut,

võttes arvesse Euroopa Parlamendi arvamust ⁽¹⁾

ning arvestades järgmist:

(1) Schengeni ala toimimine ilma piirikontrollita sisepiiridel sõltub sellest, kui tõhusalt ja tulemuslikult liikmesriigid kohaldavad kaasnevaid meetmeid välispiiride, viisapoliitika, Schengeni infosüsteemi, andmekaitse, politseikoostöö, kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö ja uimastipoliitika valdkonnas.

(2) Täitevkomitee 16. septembri 1998. aasta otsusega (SCH/Com-ex (98) 26 def.) ⁽²⁾ („16. septembri 1998. aasta otsus“) loodi alaline Schengeni hindamis- ja rakendamiskomitee. Alalisele komiteele anti volitused esmalt teha kindlaks, kas kandidaatriigis on kõik eeltingimused piirikontrolli kaotamiseks sisepiiridel täidetud, ning seejärel tagada, et Schengeni *acquis'*d juba täies mahus rakendavad riigid kohaldavad seda nõuetekohaselt.

(3) Selleks et tagada ühtsed kõrged standardid Schengeni *acquis'* kohaldamiseks praktikas ja säilitada sisepiirikontrollita ala moodustavate liikmesriikide vahel sügav

vastastikune usaldus, on vaja konkreetset hindamis- ja järelevalemehhanismi selle kohaldamise kontrollimiseks. Selline mehhanism peaks tuginema komisjoni ja asjaomaste liikmesriikide tihedale koostööle.

(4) Haagi programmis ⁽³⁾ kutsuti komisjoni üles esitama kohe pärast sisepiiridel kontrolli kaotamist ettepanek olemasoleva Schengeni hindamismehhanismi täiendamiseks järelevalemehhanismiga, mis tagab liikmesriikide ekspertide täieliku kaasamise ja sealhulgas nende õiguse teostada etteteatamata kontrollimisi.

(5) Stockholmi programmis ⁽⁴⁾ leitakse, et Schengeni ala hindamine on jätkuvalt võtmetähtsusega ning et seda tuleks parandada, tugevdades kõnealuses valdkonnas nõukogu määrusega (EÜ) nr 2007/2004 ⁽⁵⁾ loodud Euroopa Liidu liikmesriikide välispiiril tehtava operatiivkoostöö juhtimise Euroopa agentuuri (Frontex) rolli.

(6) Seepärast tuleks 16. septembri 1998. aasta otsusega loodud hindamismehhanismi muuta ja 16. septembri 1998. aasta otsus kehtetuks tunnistada.

(7) Varasemate hindamiste raames saadud kogemus näitab vajadust säilitada ühtne hindamismehhanism, mis hõlmab kõiki Schengeni *acquis'* valdkondi, välja arvatud neid, mille puhul konkreetne hindamismehhanism on juba ette nähtud muude liidu õigusaktidega.

⁽³⁾ ELT C 53, 3.3.2005, lk 1.

⁽⁴⁾ ELT C 115, 4.5.2010, lk 1.

⁽⁵⁾ Nõukogu 26. oktoobri 2004. aasta määrus (EÜ) nr 2007/2004 Euroopa Liidu liikmesriikide välispiiril tehtava operatiivkoostöö juhtimise Euroopa agentuuri asutamise kohta (ELT L 349, 25.11.2004, lk 1).

⁽¹⁾ Arvamus esitati 12. juunil 2013 (Euroopa Liidu Teatajas seni avaldamata).

⁽²⁾ EÜT L 239, 22.9.2000, lk 138.

- (8) Vastavalt Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELi toimimise leping) artiklile 70 peaksid liikmesriigid koostöös komisjoniga objektiivselt ja erapooletult hindama liidu poliitika rakendamist vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala piires. Selleks et hindamisprotsess oleks asjakohane ja tõhus, peaks see hõlmama asjakohaseid hindamisaruannete järelemeetmeid ning järelevalvet, mille peaks tagama komisjon.
- (9) Lisaks tuleks hindamismehhanismi tõhususe suurendamiseks tagada käesoleva määruse rakendamiseks ühetaolised tingimused. Sel eesmärgil tuleks mõned rakendamisvolitused anda komisjonile ja teised nõukogule.
- (10) Komisjonile tuleks anda volitused hindamisi ette valmistada ja neid kavandada ning volitus hindamisaruanded vastu võtta. Mitmeid neid volitusi tuleks teostada kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. veebruari 2011. aasta määrusega (EL) nr 182/2011, millega kehtestatakse eeskirjad ja üldpõhimõtted, mis käsitlevad liikmesriikide läbiviidava kontrolli mehhanisme, mida kohaldatakse komisjoni rakendamisvolituste teostamise suhtes⁽¹⁾. Kõnealuse määruse artikli 2 lõike 2 punkti b alapunkti iii tingimuste kohaselt kohaldatakse selliste õigusaktide vastuvõtmiseks kontrollimenetlust.
- (11) Liikmesriikide omavahelise usalduse suurendamiseks, nende tegevuse paremaks koordineerimiseks liidu tasandil ning nende vastastikuse surve tugevdamiseks tuleks nõukogule anda rakendamisvolitused võtta vastu soovitusi parandusmeetmete võtmiseks, mille eesmärk on kõrvaldada hindamisaruannetes osutatud mis tahes puudused. Sellised rakendamisvolitused vastavad nõukogule ELi toimimise lepingu artikliga 70 antud erivolitustele liidu poliitika rakendamise vastastikuse hindamise valdkonnas vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala piires. See kajastab asjakohaselt sellele *lex specialis*'e tugineva hindamismehhanismi eesmärki; selles konkreetses valdkonnas ja samaaegselt komisjoni üldise õigusega teostada Euroopa Liidu Kohtu kontrolli all järelevalvet liidu õiguse kohaldamise üle rikkumismenetluste teel on see eesmärk täiendava järelevalve teostamine liidu poliitika praktilise rakendamise tõhususe üle vastastikuse hindamise abil.
- Lisaks aitavad sellised nõukogule antud rakendamisvolitused kaasa Euroopa Ülemkogu soovi realiseerimisele, mida ta väljendas oma 23–24. juuni 2011. aasta järeldustes: et koostööd Schengeni alal tugevdataks veelgi,
- edendades vastastikust usaldust liikmesriikide vahel, ning et liikmesriigid vastutaksid selle tagamise eest, et kõiki Schengeni eeskirju kohaldatakse tõhusalt kooskõlas kokkulepitud ühiste standardite ning aluspõhimõtete ja nõuetega. Sellised rakendamisvolitused aitavad ühtlasi vastavalt nõukogu 8. märtsi 2012. aasta järeldustele parandada Schengeni ala juhtimist ministrite tasandil toimuvate poliitiliste arutelude kaudu, milles käsitletakse Schengeni ala korrektset toimimist, sealhulgas arutelude kaudu olukordades üle, kus hindamisaruannetes on osutatud tõsistele puudustele. Selliseid arutelusid peetakse ELi liikmesriikidest ja Schengeniga assotsieerunud riikidest koosnevas segakomitees selleks, et aidata nõukogul oma pädevuse piires teha otsuseid Schengeni ala tõhusa toimimise tagamiseks. Selliste rakendamisvolituste andmisega nõukogule võetakse samuti asjakohaselt arvesse soovitusi, mis sageli puudutavad riiklikke täidesaatmis- ja jõustamisvolitusi, võimalikku poliitilist tundlikkust.
- (12) Hindamis- ja järelevalvemehhanismi raames tuleks kehtestada läbipaistvad, tõhusad ja selged eeskirjad hindamismeetodite, kohapealseteks kontrollkäikudeks kõrgelt kvalifitseeritud ekspertide kasutamise ja hindamiste tulemusena võetavate järelemeetmete kohta. Metoodika raames tuleks lisaks etteaatatud kohapealsetele kontrollkäikudele ette näha etteaatamata kohapealsed kontrollkäigud, eelkõige piirikontrolli ja viisade valdkonnas.
- (13) Hindamis- ja järelevalvemehhanism peaks hõlmama kõiki Schengeni *acquis*' aspekte. Piiride küsimuses hõlmab hindamis- ja järelevalvemehhanism nii piirikontrolli tõhusust välispiiridel kui ka piirikontrolli puudumist sisepiiridel.
- (14) Hindamisel ja järelevalve teostamisel tuleks erilist tähelepanu pöörata sellele, kuidas Schengeni *acquis*' kohaldamisel järgitakse põhiõigusi.
- (15) Hindamine peaks tagama, et liikmesriigid kohaldavad Schengeni eeskirju tõhusalt kooskõlas aluspõhimõtete ja nõuetega. Seepärast hõlmab hindamismehhanism kõiki asjakohaseid õigusakte ja operatiivtegevust, mis aitavad kaasa sisepiirikontrollita ala toimimisele.
- (16) Hindamismehhanismi tõhususe ja toimimiskindluse tugevdamiseks tuleks kõikide hindamiste puhul võtta arvesse Schengeni *acquis*' asjakohaseid osi kohaldavate ametiasutuste korrektset toimimist. See suurendab hindamismehhanismi võimet tagada, et liikmesriigid

⁽¹⁾ ELT L 55, 28.2.2011, lk 13.

kohaldavad Schengeni eeskirju tõhusalt kooskõlas aluspõhimõtete ja nõuetega, nagu nõuti Euroopa Ülemkogu 23 ja 24. juuni 2011. aasta järeldustes. See on kooskõlas Euroopa Ülemkogu 1–2. märtsi 2012. aasta järeldustes esitatud sooviga, et hindamismehhanism peaks käsitlema Schengeni *acquis'* kohaldamises osalevate institutsioonide nõuetekohast toimimist.

- (17) Frontex peaks toetama hindamismehhanismi rakendamist, eriti välispiiridega seotud riskianalüüsi valdkonnas. Välispiiridel vastavalt vajadusele kohapealsete kontrollkäikude tegemisel peaks hindamismehhanismi raames olema samuti võimalik tugineda Frontexi eksperditeadmistele.
- (18) Muud liidu ametid, asutused ja agentuurid, näiteks nõukogu otsusega 2009/371/JSK⁽¹⁾ loodud Euroopa Politseiamet (Europol) ja nõukogu otsusega 2002/187/JSK⁽²⁾ loodud Eurojust, peaksid asjakohasel juhul toetama hindamismehhanismi rakendamist nende volituste piiresse kuuluvates valdkondades. Nende volituste piiresse kuuluvaid Schengeni *acquis'* valdkondi puudutavate kohapealsete kontrollkäikude tegemisel peaks hindamismehhanismi raames olema samuti vajaduse korral võimalik tugineda liidu ameti, asutuse või agentuuri eksperditeadmistele. Nii tuleks näiteks tugineda Euroopa Andmekaitseinspektorile andmekaitse hindamisel, milles võivad osaleda ka riikide andmekaitseasutused.
- (19) Liikmesriigid ja komisjon peaksid tagama, et kohapealseid kontrollkäike tegevatel ekspertidel on vajalikud kogemused ja nad on saanud sel eesmärgil erikoolituse, muu hulgas põhiõiguste alal. Asjaomased liidu ametid, asutused või agentuurid, nagu Frontex peaksid pakkuma asjakohast koolitust ja liikmesriikidele tuleks olemasolevate liidu rahastamisvahendite ja nende vahendite edasiarendamise kaudu teha kättesaadavaks rahalised vahendid Schengeni *acquis'* hindamise alast erikoolitust hõlmavate algatuste jaoks.
- (20) Pidades silmas Euroopa Parlamendile ja riikide parlamentidele ELi toimimise lepingu artikli 70 viimase lausega antud erilist rolli, mida on seoses riikide parlamentidega rõhutatud Euroopa Liidu lepingu (ELi leping) artikli 12 punktis c, on vaja ette näha, et nõukogu ja komisjon teavitavad Euroopa Parlamenti ja riikide parlamente täielikult hindamise sisust ja tulemustest. Lisaks, kui komisjon esitab ettepaneku käesoleva määruse muutmiseks, konsulteerib nõukogu vastavalt oma kodukorra

artikli 19 lõike 7 punktile h Euroopa Parlamendiga, et võtta enne lõpliku teksti vastuvõtmist võimalikult suurel määral arvesse tema arvamust.

- (21) ELi lepingule ja ELi toimimise lepingule lisatud protokolli nr 22 (Taani seisukoha kohta) artiklite 1 ja 2 kohaselt ei osale Taani käesoleva määruse vastuvõtmisel ning see ei ole tema suhtes siduv ega kohaldatav. Arvestades, et käesolev määrus põhineb Schengeni *acquis'*l, otsustab Taani kõnealuse protokolli artikli 4 kohaselt kuue kuu jooksul pärast nõukogu poolt otsuse tegemist käesoleva määruse üle, kas ta rakendab seda oma siseriiklikus õiguses.
- (22) Ühendkuningriik osaleb käesolevas määruses ELi lepingule ja ELi toimimise lepingule lisatud protokolli nr 19 (Euroopa Liidu raamistikku integreeritud Schengeni *acquis'* kohta) artikli 5 lõike 1 ning nõukogu 29. mai 2000. aasta otsuse 2000/365/EÜ (Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi taotluse kohta osaleda teatavates Schengeni *acquis'* sätetes)⁽³⁾ artikli 8 lõike 2 kohaselt.
- (23) Iirimaa osaleb käesolevas määruses ELi lepingule ja ELi toimimise lepingule lisatud protokolli nr 19 (Euroopa Liidu raamistikku integreeritud Schengeni *acquis'* kohta) artikli 5 lõike 1 ning nõukogu 28. veebruari 2002. aasta otsuse 2002/192/EÜ (Iirimaa taotluse kohta osaleda teatavates Schengeni *acquis'* sätetes)⁽⁴⁾ artikli 6 lõike 2 kohaselt.
- (24) Islandi ja Norra puhul kujutab käesolev määrus endast nende Schengeni *acquis'* sätete edasiarendamist Euroopa Liidu Nõukogu ning Islandi Vabariigi ja Norra Kuningriigi vahel sõlmitud lepingu (viimase kahe riigi osalemiseks Schengeni *acquis'* sätete rakendamises, kohaldamises ja edasiarendamises)⁽⁵⁾ tähenduses, mis kuuluvad nimetatud lepingu teatavaid rakenduseeskirju käsitleva nõukogu otsuse 1999/437/EÜ⁽⁶⁾ artiklis 1 osutatud valdkonda.
- (25) Šveitsi puhul kujutab käesolev määrus endast nende Schengeni *acquis'* sätete edasiarendamist Euroopa Liidu, Euroopa Ühenduse ja Šveitsi Konföderatsiooni vahelise lepingu (Šveitsi Konföderatsiooni ühinemise kohta Schengeni *acquis'* rakendamise, kohaldamise ja edasiarendamisega)⁽⁷⁾ tähenduses, mis kuuluvad otsuse 1999/437/EÜ artiklis 1 osutatud valdkonda, kusjuures nimetatud otsuse vastavat punkti tõlgendatakse koostoimes otsuse 2008/146/EÜ⁽⁸⁾ artikliga 3.

⁽¹⁾ Nõukogu 6. aprilli 2009. aasta otsus 2009/371/JSK, millega asutatakse Euroopa Politseiamet (Europol) (ELT L 121, 15.5.2009, lk 37).

⁽²⁾ Nõukogu 28. veebruari 2002. aasta otsus 2002/187/JSK, millega moodustatakse Eurojust, et tuua vastavalt võitlust raskete kuritegude vastu (EÜT L 63, 6.3.2002, lk 1).

⁽³⁾ EÜT L 131, 1.6.2000, lk 43.

⁽⁴⁾ EÜT L 64, 7.3.2002, lk 20.

⁽⁵⁾ EÜT L 176, 10.7.1999, lk 36.

⁽⁶⁾ EÜT L 176, 10.7.1999, lk 31.

⁽⁷⁾ ELT L 53, 27.2.2008, lk 52.

⁽⁸⁾ ELT L 53, 27.2.2008, lk 1.

- (26) Liechtensteini puhul kujutab käesolev määrus endast nende Schengeni *acquis'* sätete edasiarendamist Euroopa Liidu, Euroopa Ühenduse, Šveitsi Konföderatsiooni ja Liechtensteini Vürstiriigi vahel allkirjutatud protokoll (mis käsitleb Liechtensteini Vürstiriigi ühinemist Euroopa Liidu, Euroopa Ühenduse ja Šveitsi Konföderatsiooni vahelise lepinguga Šveitsi Konföderatsiooni ühinemise kohta Schengeni *acquis'* rakendamise, kohaldamise ja edasiarendamisega) ⁽¹⁾ tähenduses, mis kuuluvad otsuse 1999/437/EÜ artiklis 1 osutatud valdkonda, kusjuures nimetatud otsuse vastavat punkti tõlgendatakse koos toimes otsuse 2011/350/EL ⁽²⁾ artikliga 3.
- (27) Kuna käesoleva määruse jõustumise kuupäeval on hindamist Küprosel 16. septembri 1998. aasta otsusega juba alustatud, ei kohaldata käesolevat määrust Küprose suhtes kuni 1. jaanuarini 2016.
- (28) Kuna Schengeni kehtiva hindamiskorra kohaselt toimunud Bulgaaria ja Rumeenia kontrollimine on vastavalt 2005. aasta ühinemisakti artikli 4 lõikele 2 juba lõpule viidud, ei kohaldata nimetatud liikmesriikide suhtes käesoleva määruse artikli 1 lõike b kohast kontrolli.
- (29) Sellegipoolest peaksid kõigi Schengeni *acquis'* osade hindamisel osalema Küprose, Bulgaaria, Rumeenia ja Horvaatia eksperdid,

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA MÄÄRUSE:

Artikkel 1

Eesmärk ja reguleerimisala

1. Käesoleva määrusega kehtestatakse hindamis- ja järelevalvemehhanism, millel on järgmised eesmärgid:
- kontrollida Schengeni *acquis'* kohaldamist liikmesriikides, kus seda kohaldatakse täies mahus, ja samuti liikmesriikides, kus vastavalt asjakohastele ELi lepingule ja ELi toimimise lepingule lisatud protokollidele kohaldatakse Schengeni *acquis'd* osaliselt;
 - kontrollida, kas kõikide Schengeni *acquis'* asjaomaste osade kohaldamiseks vajalikud tingimused on täidetud liikmesriikides, mille kohta ei ole tehtud nõukogu otsust, milles on öeldud, et Schengeni *acquis'* sätteid kohaldatakse täies mahus või osaliselt, välja arvatud need liikmesriigid, mille hindamine on käesoleva määruse jõustumise ajaks juba lõpule viidud.
2. Käesoleva artikli lõike 1 punktis b osutatud kontrollimine ei piira artikli 23 teise lõigu kohaldamist liikmesriikide puhul, kus hindamismenetlust on juba alustatud 26. novembril 2013.

⁽¹⁾ ELT L 160, 18.6.2011, lk 21.

⁽²⁾ ELT L 160, 18.6.2011, lk 19.

3. Kõigi Schengeni *acquis'* osade hindamises osalevad sellegipoolest nende liikmesriikide eksperdid, kes vastavalt asjaomasele ühinemisaktile veel ei kohalda Schengeni *acquis'd* täies mahus.

Artikkel 2

Mõisted

Käesoleva määruse kohaldamisel tähendab „Schengeni *acquis'* ELi lepingule ja ELi toimimise lepingule lisatud protokoll nr 19 kohaselt liidu raamistikku integreeritud sätteid ning neil sätetel põhinevaid või nendega muul viisil seotud õigusakte.

Artikkel 3

Ülesanded

- Liikmesriigid ja komisjon vastutavad ühiselt hindamis- ja järelevalvemehhanismi rakendamise eest vastavalt käesolevale määrusele, Schengeni *acquis'* rakendamises osalevate liidu ametite, asutuste ja agentuuride toetusel.
- Komisjonil on üldine koordineeriv roll iga-aastaste ja mitmeaastaste hindamisprogrammide koostamisel, küsimustiku ja kontrollkäikude ajakavade koostamisel, kontrollkäikude läbiviimisel ning hindamisaruannete ja soovituste koostamisel. Komisjon tagab samuti hindamisaruannete ja soovituste järelmeetmed ja järelevalve vastavalt artiklile 16.

- Liikmesriigid ja komisjon teevad hindamise kõikidel etappidel täiel määral koostööd, et täita neile käesoleva määrusega antud ülesandeid.

Artikkel 4

Hindamine

- Hindamised võivad hõlmata kõiki Schengeni *acquis'* aspekte, sealhulgas seda, kui tõhusalt ja tulemuslikult liikmesriigid kohaldavad kaasnevaid meetmeid välispiiride, viisapoliitika, Schengeni infosüsteemi, andmekaitse, politseikoostöö ja kriminaalasjades tehtava õiguskooostöö valdkonnas ning samuti seoses sisepiirikontrolli puudumisega. Kõikide hindamiste puhul tuleks võtta arvesse käesolevas lõikes esitatud Schengeni *acquis'* asjakohaseid osi kohaldavate ametiasutuste toimimist.
- Hindamine võib toimuda küsimustiku põhjal ja kohapealse kontrollkäigu teel, mis võib olla etteteatud või etteteatamata. Etteteatud kohapealsetele kontrollkäikudele eelneb küsimustiku saatmine. Konkreetsete liikmesriikide ja/või konkreetsete valdkondade hindamisel võib kohapealseid kontrollkäike ja küsimustikke kasutada vajaduse korral üksteisest eraldi või kombineeritult.
- Küsimustikke ja kohapealseid kontrollkäike võib täiendada hinnatava liikmesriigi ettekandega valdkonnast, mida hindamine hõlmab.

Artikkel 5

Mitmeaastane hindamisprogramm

1. Viieaastast ajavahemikku hõlmava mitmeaastase hindamisprogrammi kehtestab komisjon, asjakohasel juhul pärast Frontexi ja Europoliga konsulteerimist, mitte hiljem kui kuus kuud enne järgmise viieaastase ajavahemiku algust. Kõnealune rakendusakt võetakse vastu vastavalt artikli 21 lõikes 2 osutatud kontrollimenetlusele. Komisjon edastab mitmeaastase hindamisprogrammi Euroopa Parlamendile ja nõukogule.

2. Iga liikmesriiki hinnatakse mitmeaastase hindamisprogrammiga hõlmatud iga viieaastase ajavahemiku jooksul. Mitmeaastases hindamisprogrammis esitatakse igal aastal hinnatavate liikmesriikide järjekord. Hinnatavate liikmesriikide järjekorra kindlaksmääramisel võetakse arvesse eelmisest hindamisest möödunud aega ja Schengeni *acquis'* erinevate hinnatavate osade vahelist tasakaalu.

3. Mitmeaastast hindamisprogrammi võib vajaduse korral kohandada lõikes 1 osutatud korras.

4. Mitmeaastases hindamisprogrammis võib viidata artikli 6 lõike 1 punktis b osutatud temaatilistele hindamistele.

5. Esimene mitmeaastane hindamisprogramm kehtestatakse hiljemalt 27. maiks 2014. Selle programmi alguskuupäev on 27. november 2014 ja lõppkuupäev on 31. detsember 2019.

Artikkel 6

Iga-aastane hindamisprogramm

1. Komisjon kehtestab iga-aastase hindamisprogrammi hiljemalt hindamist käsitleva aasta 31. oktoobriks, võttes eelkõige arvesse Frontexi artikli 7 kohaselt esitatud riskianalüüsi ja vajaduse korral Europoli või muude liidu ametite, asutuste ja agentuuride poolt eelkõige kooskõlas artikliga 8 esitatud asjakohast teavet.

Iga-aastane hindamisprogramm sisaldab ettepanekuid hinnata järgmist:

- a) Schengeni *acquis'* või selle osade kohaldamine ühes liikmesriigis, mis on kindlaks määratud mitmeaastases hindamisprogrammis, ja
- b) asjakohasel juhul Schengeni *acquis'* konkreetsete osade kohaldamine mitmes liikmesriigis (st temaatiline hindamine).

2. Komisjon kehtestab rakendusaktidega iga-aastase hindamisprogrammi esimese osa, esitades sealhulgas kohapealsete kontrollkäikude esialgse ajakava. Selles osas loetletakse liikmesriigid, keda mitmeaastase hindamisprogrammi kohaselt hinnatakse järgmisel aastal, hinnatavad valdkonnad ja kohapealsed kontrollkäigud. Kõnealused rakendusaktid võetakse vastu vastavalt artikli 21 lõikes 2 osutatud kontrollimenetlusele. Komisjon edastab iga-aastase hindamisprogrammi Euroopa Parlamendile ja nõukogule.

3. Komisjon koostab ja võtab vastu iga-aastase hindamisprogrammi teise osa. Selles osas loetletakse järgmisel aastal korraldatavad etteatamata kohapealsed kontrollkäigud. Seda loetakse konfidentsiaalseks ning seda ei edastata.

4. Iga-aastast hindamisprogrammi võib vajaduse korral kohandada kooskõlas lõigetega 2 ja 3.

5. Esimene iga-aastane hindamisprogramm kehtestatakse hiljemalt 27. maiks 2014. Selle programmi alguskuupäev on 27. november 2014 ja lõppkuupäev on 31. detsember 2014.

Artikkel 7

Frontexi riskianalüüs

1. Iga aasta 31. augustiks esitab Frontex oma volituste kohaselt komisjonile ja liikmesriikidele riskianalüüsi. Sellises riskianalüüsis võetakse muu hulgas arvesse ebaseaduslikku sisserännet ja olulisi muutusi välispiiridega seotud töökeskkonnas, ning see sisaldab soovitusi järgmisel aastal korraldatavate hindamiste prioriteetide kohta. Soovitustes osutatakse konkreetsetele välispiiride lõikudele ja piiripunktile, mida hinnatakse mitmeaastase hindamisprogrammi kohaselt järgmisel aastal. Komisjon edastab riskianalüüsi viivitamata Euroopa Parlamendile ja nõukogule.

2. Iga aasta 31. augustiks esitab Frontex komisjonile eraldi riskianalüüsi, mis erineb lõikes 1 osutatust ning mis sisaldab soovitusi hindamisprioriteetide kohta järgmisel aastal etteatamata kohapealsete kontrollkäikudena teostatavate hindamiste jaoks, olenemata igal aastal hinnatavate liikmesriikide järjekorrast, nagu see on mitmeaastases hindamisprogrammis ette nähtud artikli 5 lõike 2 kohaselt. Soovitused võivad puudutada mis tahes piirkonda või konkreetset ala ning sisaldavad vähemalt kümne konkreetse välispiiride lõigu ja kümne konkreetse piiripunkti loetelu. Komisjon võib igal ajal nõuda, et Frontex esitaks talle riskianalüüsi, milles antakse soovitusid etteatamata kohapealsete kontrollkäikudena teostatavate hindamiste kohta.

3. Lõigetes 1 ja 2 nimetatud Frontexi koostatavad riskianalüüsid esitatakse komisjonile esimest korda hiljemalt 27. veebruarist 2014.

Artikkel 8

Muude liidu ametite, asutuste ja agentuuride kui Frontexi riskianalüüs

Komisjon palub asjakohasel juhul muudelt Schengeni *acquis'* rakendamises osalevatelt liidu ametitelt, asutustelt ja agentuuridelt kui Frontex riskianalüüsi koostamist, mida võib kasutada iga-aastase hindamisprogrammi ettevalmistamisel, sealhulgas riskianalüüsi korrupsiooni ja organiseeritud kuritegevuse kohta, kuna need võivad õhnestada Schengeni *acquis'* kohaldamist liikmesriikide poolt.

Artikkel 9

Küsimustik

1. Tihedas koostöös liikmesriikidega kehtestab komisjon rakendusaktidega tüüp küsimustiku ja ajakohastab seda. Tüüp küsimustiku kavandi osas võib konsulteerida Frontexi ja Europoliga. Tüüp küsimustik hõlmab asjaomaseid õigusakte, ühiselt kokku lepitud soovitusi ja eelkõige Schengeni kataloogides esitatud parimaid tavasid, Schengeni *acquis'* rakendamiseks kasutatavaid korralduslikke ja tehnilisi vahendeid ning kättesaadavaid statistilisi andmeid iga hinnatava valdkonna kohta. Kõnealused rakendusaktid võetakse vastu vastavalt artikli 21 lõikes 2 osutatud kontrollimenetlusele.

2. Komisjon saadab iga aasta 1. juuliks tüüp küsimustiku järgmisel aastal hinnatavatele liikmesriikidele. Liikmesriigid esitavad küsimustiku vastused komisjonile kaheksa nädala jooksul alates küsimustiku saamisest. Komisjon teeb vastused teistele liikmesriikidele kättesaadavaks ja Euroopa Parlamendile teatavaks. Üksikjuhtumipõhiselt ja vastavalt Euroopa Parlamendi ja komisjoni suhetes kohaldatavatele eeskirjadele teeb komisjon Euroopa Parlamendi nõudmisel ja eelkõige tulenevalt juhtumi tõsidusest Euroopa Parlamendile teatavaks ka konkreetse vastuse sisu.

Artikkel 10

Kohapealse kontrollkäigu eest vastutav rühm

1. Kohapealsete kontrollkäikude eest vastutav rühm („kohapealset kontrollkäiku tegev rühm”) koosneb liikmesriikide määratud ekspertidest ja komisjoni esindajatest.

2. Komisjon palub liikmesriikidel määrata eksperdid, kellel on võimalik osaleda asjakohastes kohapealsetes kontrollkäikudes, märkides nende pädevusvaldkonna.

Etteteatatud kohapealsete kontrollkäikude puhul palub komisjon hiljemalt kolm enne kohapealse kontrollkäigu algust liikmesriikidel määrata eksperdid. Liikmesriigid määravad eksperdid kahe nädala jooksul alates kõnealuse palve saamisest.

Etteteatamata kohapealsete kontrollkäikude puhul palub komisjon hiljemalt kaks nädalat enne kohapealse kontrollkäigu algust liikmesriikidel määrata eksperdid. Liikmesriigid määravad eksperdid 72 tunni jooksul alates kõnealuse palve saamisest.

3. Kohapealses kontrollkäigus osaleb kuni kaks komisjoni esindajat. Etteteatatud kohapealses kontrollkäigus osaleb kuni kaheksa ja etteteatamata kohapealses kontrollkäigus kuni kuus liikmesriigi eksperti.

Kui liikmesriikide määratud ekspertide arv on suurem kui esimeses lõigus nimetatud asjaomane maksimaalne arv, määrab komisjon pärast asjaomase liikmesriigiga konsulteerimist rühma liikmed geograafilise tasakaalu ja ekspertide pädevuse põhjal.

4. Liikmesriikide eksperdid ei tohi osaleda hindamissioonis, mis hõlmab kohapealset kontrollkäiku liikmesriiki, kus nad töötavad.

5. Komisjon võib paluda Frontexil, Europolil või teistel liidu ametitel, asutustel või agentuuridel, kes osalevad Schengeni *acquis'* rakendamises, määrata esindaja, kes osaleb kohapealses kontrollkäigus vaatljana tema volituste piiresse kuuluvas valdkonnas.

6. Kohapealset kontrollkäiku tegeva rühma juhteksperdid on komisjoni esindaja ja liikmesriigi ekspert, kelle kõnealuse rühma liikmed nimetavad ühiselt niipea, kui rühm on moodustatud. Juhteksperdid nimetatakse aegsasti enne artikli 13 lõikes 2 osutatud üksikasjaliku programmi koostamist.

Artikkel 11

Küsimustiku abil läbiviidava hindamise eest vastutav rühm

1. Kui küsimustikku kasutatakse eraldi, st sellele ei järgne kohapealset kontrollkäiku, nagu on osutatud artikli 4 lõikes 2, koosneb küsimustikule antud vastuste hindamise eest vastutav rühm („küsimustiku rühm”) liikmesriikide ekspertidest ja komisjoni esindajatest.

2. Küsimustiku saatmisel hinnatavale liikmesriigile palub komisjon liikmesriigil määrata eksperdid, kellel on võimalik osaleda hindamises, märkides nende pädevusvaldkonna. Liikmesriigid määravad eksperdid kahe nädala jooksul alates kõnealuse palve saamisest. Eksperdid määratakse artikli 10 lõigetes 3 ja 4 sätestatud korras.

Artikkel 12

Eksperdid

Hindamises osalevatel ekspertidel on asjakohane kvalifikatsioon, sealhulgas põhjalikud teoreetilised teadmised ja praktilised kogemused hindamismehhanismiga hõlmatud valdkondades, põhjalikud teadmised hindamispõhimõtetest, -korrast ja -meetoditest ning nad on võimelised ühises keeles tõhusalt suhtlema. Selleks tagavad liikmesriigid ja komisjon koostöös asjakohaste liidu ametite, asutuste või agentuuridega, et eksperdid saavad asjakohase koolituse, muu hulgas põhiõiguste austamise alal.

Artikkel 13

Kohapealse kontrollkäigu korraldamine

1. Kohapealset kontrollkäiku tegev rühm teeb kõik vajalikud ettevalmistused, et tagada kohapealse kontrollkäigu tõhusus, täpsus ja sidusus.

2. Etteteatatud kohapealse kontrollkäigu üksikasjaliku programmi koostab komisjon tihedas koostöös asjaomase liikmesriigi juhtekspertidega. Liikmesriike teavitatakse üksikasjalikust programmist. Etteteatamata kohapealse kontrollkäigu üksikasjaliku programmi koostab komisjon.

Asjaomase liikmesriigiga konsulteeritakse ja teda teavitatakse ajakavast ja üksikasjalikust programmist:

- a) vähemalt kuus nädalat enne etteteatatud kohapealse kontrollkäigu toimumist;
- b) vähemalt 24 tundi enne etteteatamata kohapealse kontrollkäigu toimumist.

Etteteatamata kohapealsed kontrollkäigud sisepiiridele toimuvad asjaomast liikmesriiki (asjaomaseid liikmesriike) eelnevalt teavitamata. Selliste kontrollkäikude praktilist korda käsitlevad üldsuunised koostab komisjon tihedas koostöös liikmesriikidega.

3. Igal kohapealset kontrollkäiku tegeva rühma liikmel on kaasas tõend, millega lubatakse teha kohapealset kontrollkäiku kooskõlas käesoleva määrusega.

4. Hinnatav liikmesriik tagab, et kohapealset kontrollkäiku tegev rühm saab täita oma volitusi hinnatavate valdkondade tegevuse kontrollimisel. Liikmesriik tagab eelkõige, et

kohapealset kontrollkäiku tegev rühm saab vahetult pöörduda asjaomaste isikute poole ning et rühmal on juurdepääs igasse piirkonda ning igale hoonetele ja dokumendile, mis on hindamise seisukohast vajalik.

5. Hinnatav liikmesriik abistab kõigi talle õigusaktidega antud volituste piires kohapealset kontrollkäiku tegevat rühma selle ülesannete täitmisel.

6. Etteteatatud kohapealse kontrollkäigu puhul teatab komisjon hinnatavale liikmesriigile ette kohapealset kontrollkäiku tegevasse rühma kuuluvate ekspertide nimed. Kõnealune liikmesriik määrab kohapealse kontrollkäigu praktiliseks korraldamiseks kontaktasutuse.

7. Komisjon ja liikmesriigid teevad kohapealset kontrollkäiku tegevas rühmas osalevate ekspertide jaoks vajalikud reisikorraldused hinnatava(te)sse liikmesriiki(desse) ning sealt tagasi. Kohapealsetel kontrollkäikudel osalevate ekspertide reisi- ja majutuskulud hüvitab komisjon.

Hinnatav liikmesriik vastutab (hinnatavad liikmesriigid vastutavad) majutuse ja kohapealse transpordi korraldamise eest. Etteteatamata kohapealsete kontrollkäikude puhul aitab komisjon korraldada ekspertide majutuse.

Artikkel 14

Hindamisaruanne

1. Pärast iga hindamist koostatakse hindamisaruanne. Hindamisaruanne tugineb kohapealse kontrollkäigu tulemustele ja/või küsimustiku vastustele. Kohapealse kontrollkäigu hindamisaruande koostab kohapealset kontrollkäiku tegev rühm kontrollkäigu ajal.

Liikmesriikide eksperdid ja komisjoni esindajad kannavad üldist vastutust hindamisaruande koostamise ning selle tervikluse ja kvaliteedi tagamise eest. Erimeelsuse korral püüab vastavalt kohapealset kontrollkäiku tegev rühm või küsimustiku rühm saavutada kompromissi.

2. Hindamisaruandes esitatakse asjakohaste kvalitatiivsete, kvantitatiivsete, tegevuslike, halduslike ja korralduslike aspektide analüüs ning loetletakse hindamise ajal tuvastatud puudused.

3. Hindamisaruande igale aspektile antakse üks järgmistest hinnangutest:

- a) nõuetele vastav;
- b) nõuetele vastav, aga vajab täiustamist;
- c) nõuetele mittevastav.

4. Komisjon esitab hindamisaruande kavandi hinnatavale liikmesriigile kuue nädala jooksul alates kohapealsest kontrollkäigust või küsimustikule vastuse saamisest. Hinnatav liikmesriik esitab oma selgitused hindamisaruande kavandi kohta kahe nädala jooksul. Hinnatava liikmesriigi taotlusel peetakse aruande koostamise koosolek. Hindamisaruande kavandis võidakse kajastada hinnatava liikmesriigi selgitusi.

5. Komisjon edastab hindamisaruande kavandi ja hinnatava liikmesriigi märkused liikmesriikidele, kellel palutakse esitada märkusi küsimustikule antud vastuse, hindamisaruande kavandi ja hinnatava liikmesriigi selgituste kohta.

Seejärel võtab komisjon – vajaduse korral pärast hindamisaruande kavandi asjakohast muutmist – hindamisaruande rakendusaktiga vastu. Kõnealune rakendusakt võetakse vastu vastavalt artikli 21 lõikes 2 osutatud kontrollimenetlusele. Komisjon edastab hindamisaruande Euroopa Parlamendile.

Artikkel 15

Soovitused

1. Hindamisaruande koostamisel ning selles hindamisaruandes sisalduvate tulemuste ja hinnangute põhjal koostavad liikmesriikide eksperdid ja komisjoni esindajad soovitused mis tahes hindamise ajal tuvastatud puuduste kõrvaldamiseks võetavate parandusmeetmete kohta ning esitavad nende rakendamise prioriteedid, samuti esitatakse asjakohasel juhul heade tavade näited.

2. Komisjon esitab nõukogule ettepaneku võtta vastu lõikes 1 osutatud soovitused.

3. Nõukogu võtab vastu lõikes 1 osutatud soovitused vastu ning edastab need Euroopa Parlamendile ja riikide parlamentidele.

Artikkel 16

Järelemeetmed ja järelevalve

1. Hinnatav liikmesriik esitab kolme kuu jooksul alates artiklis 15 nimetatud soovituste vastuvõtmisest komisjonile ja nõukogule tegevuskava hindamisaruandes tuvastatud puuduste kõrvaldamiseks. Kui soovitustes jõutakse järeldusele, et hinnatav liikmesriik on tõsiselt eiranud oma kohustusi, esitab kõnealune liikmesriik tegevuskava ühe kuu jooksul soovituste vastuvõtmisest. Komisjon edastab selle tegevuskava Euroopa Parlamendile.

2. Pärast vastavalt kohapealset kontrollkäiku tegeva rühma või küsimustiku rühmaga konsulteerimist esitab komisjon ühe kuu jooksul pärast hinnatava liikmesriigi tegevuskava kättesaamist oma hinnangu tegevuskava asjakohasuse kohta. Teistel liikmesriikidel palutakse esitada tegevuskava kohta oma tähelepanekuid.

3. Hinnatav liikmesriik annab komisjonile aru tegevuskava rakendamise kohta kuue kuu jooksul alates soovitude vastuvõtmisest ning seejärel jätkab aruandmist iga kolme kuu järel, kuni tegevuskava on täielikult rakendatud.

4. Olenemata kuuekuulisest perioodist, mis on ette nähtud lõikes 3 osutatud tegevuskava rakendamist käsitleva aruande esitamiseks, peab hinnatav liikmesriik juhul, kui soovitudes jõutakse järeldusele, et ta on tõsiselt eiranud oma kohustusi, esitama aruande tegevuskava rakendamise kohta kolme kuu jooksul alates soovitude vastuvõtmisest.

5. Olenevalt tuvastatud puuduste tõsidusest ja nende kõrvaldamiseks võetud meetmetest võib komisjon kavandada etteteatatud kohapealseid korduskontrollkäike tegevuskava rakendamise kontrollimiseks. Komisjon kutsub korduskontrollkäigus osalema vähemalt neli kohapealse kontrollkäigus osalenud eksperti. Komisjon võib kutsuda osalema vaatlejaid. Komisjon koostab korduskontrollkäigu programmi. Hinnatavat liikmesriiki teavitatakse programmist vähemalt üks kuu enne korduskontrollkäigu toimumist. Komisjon võib näha ette ka etteteatamata kohapealsete korduskontrollkäikude korraldamist.

6. Komisjon teavitab Euroopa Parlamenti ja nõukogu regulaarselt tegevuskavade või käesolevas artiklis osutatud täiustamismeetmete rakendamisest.

7. Kui kohapealset kontrollkäigul tuvastatakse tõsine puudus, mis kujutab endast tõsist ohtu avalikule korrale või sisejulgeolekule sisepiirikontrollita alal, teavitab komisjon sellest omal algatusel või Euroopa Parlamendi või liikmesriigi taotlusel võimalikult kiiresti Euroopa Parlamenti ja nõukogu.

8. Kui on leitud, et liikmesriik vastab nõuetele, ent kooskõlas artikli 14 lõike 3 punktiga b on soovitustes osutatud edasiste võimalike täiustuste tegemisele, esitab hinnatav liikmesriik komisjonile oma hinnangu selliste täiustuste võimaliku rakendamise kohta kuue kuu jooksul alates soovituste vastuvõtmisest.

*Artikkel 17***Tundlik teave**

Kohapealset kontrollkäiku tegeva rühma ja küsimustiku rühma liikmed peavad konfidentsiaalseks kogu teavet, mida nad saavad oma ülesannete täitmisel. Pärast kohapealseid kontrollkäike koostatud hindamisaruannetele antakse kooskõlas kohaldatavate julgeolekueeskirjadega salastatuse aste EU RESTRICTED / RESTREINT UE. Salastatus ei takista teabe avalikustamist Euroopa Parlamendile. Käesoleva määruse kohaselt Euroopa Parlamendile edastatava teabe ja dokumentide puhul järgitakse Euroopa Parlamendi ja komisjoni vahel kohaldatavatele salastatud teabe edastamise ja käitlemise eeskirju. Pärast asjaomase liikmesriigiga konsulteerimist otsustab komisjon, missuguse osa hindamisaruandest võib avalikustada.

*Artikkel 18***Ühendkuningriigi ja Iirimaa osalemise tingimused**

1. Ühendkuningriigi ja Iirimaa eksperdid osalevad üksnes selle Schengeni *acquis'* osaga seotud hindamises, milles neil liikmesriikidel on lubatud osaleda.

2. Artikli 4 lõikes 1 kirjeldatud hindamised hõlmavad üksnes selle Schengeni *acquis'* osa tõhusat ja tulemuslikku kohaldamist Ühendkuningriigi ja Iirimaa poolt, milles neil liikmesriikidel on lubatud osaleda.

3. Ühendkuningriik ja Iirimaa osalevad üksnes selle Schengeni *acquis'* osaga seotud soovitude artikli 15 lõike 3 kohases vastuvõtmises nõukogu poolt, milles neil liikmesriikidel on lubatud osaleda.

*Artikkel 19***Riikide parlamentide teavitamine**

Komisjon teavitab riikide parlamente käesoleva määruse kohaselt korraldatud hindamise sisust ja tulemustest.

*Artikkel 20***Aruandmine Euroopa Parlamendile ja nõukogule**

Komisjon esitab igal aastal Euroopa Parlamendile ja nõukogule käesoleva määruse kohaselt korraldatud hindamisi käsitleva põhjaliku aruande. Aruanne avaldatakse ja see sisaldab teavet eelmisel aastal tehtud hindamiste kohta, iga hindamise järeldusi

ja teavet puuduste kõrvaldamise olukorra kohta. Komisjon edastab selle aruande riikide parlamentidele.

*Artikkel 21***Komiteemenetlus**

1. Komisjoni abistab komitee. Kõnealune komitee on komitee määruse (EL) nr 182/2011 tähenduses.

2. Käesolevale lõikele viitamisel kohaldatakse määruse (EL) nr 182/2011 artiklit 5. Kui komitee arvamust ei esita, siis komisjon rakendusakti eelnõu vastu ei võta ning kohaldatakse määruse (EL) nr 182/2011 artikli 5 lõike 4 kolmandat lõiku.

*Artikkel 22***Läbivaatamine**

Komisjon vaatab läbi käesoleva määruse toimimise ja esitab aruande nõukogule kuue kuu jooksul alates kõikide artikli 5 lõikes 5 osutatud esimese mitmeaastase hindamisprogrammiga hõlmatud hindamisaruannete vastuvõtmisest. Läbivaatamine hõlmab kõiki käesoleva määruse elemente, sealhulgas mehhanismi raames õigusaktide vastuvõtmise menetluste toimimist. Komisjon edastab aruande Euroopa Parlamendile.

*Artikkel 23***Üleminekusätted ja kehtetuks tunnistamine**

Ilma et see piiraks käesoleva artikli teise ja kolmanda lõigu kohaldamist, tunnistatakse 16. septembri 1998. aasta otsus kehtetuks alates 26. novembrist 2013.

Esimeses lõigus osutatud otsuse I osa kohaldatakse jätkuvalt kuni 1. jaanuarini 2016 liikmesriikide hindamismenetluste suhtes, mis on juba alanud 26. novembril 2013.

Esimeses lõigus osutatud otsuse II osa kohaldatakse jätkuvalt kuni 27. novembrini 2014 liikmesriikide hindamismenetluste suhtes, mis on juba alanud 26. novembril 2013.

*Artikkel 24***Jõustumine**

Käesolev määrus jõustub kahekümnendal päeval pärast selle avaldamist *Euroopa Liidu Teatajas*.

Käesolev määrus on tervikuna siduv ja aluslepingute kohaselt liikmesriikides vahetult kohaldatav.

Luxembourg, 7. oktoober 2013

Nõukogu nimel

eesistuja

J. BERNATONIS

Euroopa Parlamendi, nõukogu ja komisjoni avaldus

Euroopa Parlament, nõukogu ja komisjon tunnevad heameelt järgmiste määruste vastuvõtmise üle: määrus, millega muudetakse Schengeni piirieskirju, et sätestada ühiseeskirjad sisepiiridel piirikontrolli ajutise taaskehtestamise kohta erandjuhtudel, ja määrus, millega kehtestatakse hindamis- ja järelevalvemehhanism Schengeni *acquis'* kohaldamise kontrollimiseks. Nad leiavad, et need uued mehhanismid on sobivaks vastuks Euroopa Ülemkogu poolt 24. juuni 2011. aasta järeldustes esitatud üleskutsese edendada koostööd ja vastastikust usaldust Schengeni ruumi kuuluvate liikmesriikide vahel ning luua tõhus ja usaldusväärne seire- ja hindamissüsteem, et tagada ühiseeskirjade jõustamine ning ELi õigustikul põhinevate kriteeriumide tugevdamine, kohandamine ja laiendamine. Samas tuletas Euroopa Ülemkogu meelde, et Euroopa välispiire tuleb tõhusalt ja sidusalt hallata, tuginedes ühisele vastutusele, solidaarsusele ja tihedamale praktilisele koostööle.

Parlament, nõukogu ja komisjon märgivad, et Schengeni piirieskirjade muutmine tõhustab liidu tasandil koordineerimist ja koostööd, sätestades ühelt poolt kriteeriumid igasuguseks piirikontrollide taaskehtestamiseks liikmesriikide poolt ning teiselt poolt ELi mehhanismi sellistele tõeliselt kriitilistele olukordadele reageerimiseks, kus sisepiirikontrollita ala üldine toimimine on ohustatud.

Nad rõhutavad, et uus hindamissüsteem on ELi mehhanism, mis katab kõiki Schengeni *acquis'* aspekte ning milles osalevad liikmesriikide, komisjoni ja asjaomaste ELi ametite eksperdid.

Nad on kokku leppinud, et kõik selle hindamissüsteemi muutmist käsitlevad edaspidised komisjoni ettepanekud esitatakse konsulteerimiseks Euroopa Parlamendile, et võtta enne lõpliku teksti vastuvõtmist võimalikult suurel määral arvesse tema arvamust.
